

H. 1151-1168/ M. 1738-1755 Yılları Arasında Sakız Muhassıllığına Bağlı Bazı Mukataalardan Yapılan Havaleler

Bülent Çelik*

Giriş

Sakız Adası ile ilgili yakın tarihli bazı çalışmalarda Osmanlılar tarafından feihten sonra ada halkına, diğer coğrafyalarda yaşayan Osmanlı re'âyâsı'ndan farklı olarak bir takım ayrıcalıklar tanındığından bahsedilir. Ada'da yaşayanlar vergi, ticaret, ibadet, hukuk konularında bir takım ayrıcalıklara sahiptiler. En çok dikkati çeken ayrıcalıklar vergi alanında idi. Buna göre Sakızlılar haraç, cizye ve ispenç dışındaki vergilerden, örneğin çift resminden, koyun, bağ, bahçe ve tarlalardan alınan vergilerden muaftılar¹. Ayrıca özel mülkiyet, sancakbeyi ve kadılar aracılığıyla güvence altına alınmıştı. Ancak Filiz Yalçın Keskin doktora çalışmasında, Osmanlı belgelerinde bu ayrıcalıkların tüm ada halkına değil sadece sakız üreten köyler için geçerli olduğunu vurgulandığını belirtmektedir². Gerçekten de Sakız'da sakız ağaçlarından mastaki üreten 21 köy bünyesinde Mastaki mukataası adı verilen özel bir mali ünite oluşturulmuş, sakız üretimi ile mükellef kılınan bu köyler, devlete istenilen miktarda sakız verdikleri ve ağaçların bakımını yaptıkları sürece vergiden muaf tutulmuşlardı³.

Aslında Sakız Adası'na yönelik Osmanlı Devleti'nin bu özel ilgisi adanın ele geçirilmesinden önce de Osmanlı belgelerinde görülmektedir. Zaman zaman adada daha Osmanlı idaresi tesis edilmemişken ortaya çıkan kıtlıklarda

* Doç. Dr., Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Tarih Bölümü, Aydın/ TÜRKİYE, bcelik@adu.edu.tr ORCID: 0000-0002-3882-7877

1 Filiz Yaşar Keskin, *Bir Osmanlı Adasında Toplum ve Ekonomi (XVI Yüzyıldan XVIII. Yüzyıla Sakız)*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara 2013, s. 32.

2 Keskin, *agt.*, s. 34.

3 Dilara Dal, *XVIII. Yüzyılda Sakız Adası*, T.C. Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Aydın 2008, s. 84.

Osmanlı merkezi yönetimi adaya Anadolu'dan buğday ihraç edilmesine yönelik yakın kazaların yöneticilerine hükümler yollamıştı⁴.

Bu yayınımızı hazırlarken yararlandığımız temel arşiv belgeleri Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi bünyesindeki Bâb-1 defteri Başmuhasebe kalemine bağlı DBŞM_SKM kısaltmalı Sakız muhassıllığına ait 2 numaralı dosya içerisinde bulunan 250 adet jpg uzantılı belgeler topluluğudur. Bâb-1 defteri adı ile de anılan defterdarlık kurumunun Osmanlı mali bünyesi içinde ne zaman teşekkül ettiği konusunda bir mutabakat yok ise de II. Murad zamanında defterdar adıyla bir görevlinin kaynaklarda geçmesi, XIV. yüzyıl sonları ile XV. yüzyıl başlarında bu alanda görev alan bir kadronun varlığını gösterebilir⁵. Pek çoğu *sebeb-i tahrir hükmü*⁶ ile başlayan, üstünde padişah tuğrasının çekili olduğu, arka sayfasında da sakız mahkemesinde işlem görmüş hüccetlerin yazıldığı maliyeden çıkmış hükümler olan bu belgelerin arasında siyakat ile tutulmuş mali kayıtlar da bulunmaktadır.

Bu kayıtları incelemeye geçmeden önce belgelerin tutulduğu tarihlerde Sakız Adası'nın muhassıllık idaresi ile idare edilmekte olduğunu belirtmemiz gerek. Kendine özgü şartlarla oluşmuş bir idari-mali yönetim biçimi olan muhassıllık uygulaması, XVII. yüzyılın ortalarında Sakız dışında, Mora, Aydın, Halep, Kıbrıs, Canik gibi coğrafyalarda da uygulanmıştır. Önceleri emin ve amillerin kontrolünde olan yukarıda belirttiğimiz coğrafyalardaki mîrî mukataalar, iltizam sistemine geçildikten sonra tek bir çatı altına toplanıp, muhassıllar tarafından idare edilmeye başlanmıştı. İdareye getirilen muhas-

4 7 Rebiülevvel 972/13 Ekim 1564 yılında tereke sıkıntısı çeken Dubrovnik, Rodos, Limni, İstanköy, Midilli, Tarhanyat, Sığacık ve Seferihisar halkı yanında Sakız Adasına da tereke satılması yönünde izin verilmişti. MD 6/226. Yine Ahyolu'ndan Sakız'a tereke satmak için Kurt adında bir Osmanlı tüccarı gelmişti. MD 6/423.

5 Gülfettin Çelik, "Osmanlı Devletinde Merkezî Hazinenin Maliye Büroları", *Osmanlı Maliyesi Kurumlar ve Bütçeler 1*, haz. Mehmet Genç-Erol Özvar, Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi, İstanbul 2006, s. 115.

6 Sebeb-i tahrir hükümleri, ferman ve beratlar gibi padişahın tuğrasını taşıyan bu belgeler maliyeden hazırlanan belgelerdir. Aynı formülle başlayan beratlardan karakter itibarıyla farklı olup, bunlar temessük (sened) yerine geçmek için hazırlanmış belgelerdir. İncelemiş olduğumuz bu türden belgelerin arkasına hüccet-i zahriyyeler de kaydedilmiştir. Hüccet-i zahriyye, ferman, berat, sebeb-i tahrir hükmü gibi belgelerin arkalarına, belgenin cinsine göre değişmek üzere feragat, teslim-tesellüm, ödeme, vs. hususlarda yazılan hüccetler için kullanılan bir tabirdir. Mübahat S. Kütükoğlu, *Osmanlı Belgelerinin Dili (Diplomatik)*, Kubbealtı Neşriyat, İstanbul 1988, s. 192, 358.

sıllar bu mukataaların gelirlerini topluyor ve yapılması gereken harcamalar için muhassıllığın gelirlerinden görevli kişilere ya da istenen harcama kalemlerine gereken ödemeleri gerçekleştiriyordu. Genelde askeri harcamalar olan bu para transferleri muhassıllığın mali gücüne göre az ya da çok sayıda olabiliyordu. Bu uygulama örneklerinden gelirleri açısından en büyüklerinden biri, Sakız'a çok yakın bir coğrafyada olan Aydın ve çevre sancaklarındaki mîrî mukataaları bünyesinde toplayan Aydın muhassıllığı idi⁷. Zaman zaman sabık defterdarların, beylerbeylerinin, vezir ve vezir-i azamların bu göreve getirildiğini gördüğümüz Aydın muhassıllığı, Sakız muhassıllığından çok daha fazla gelire sahip bir birimdi. Sakız Adası, Osmanlı Devleti'nin en fazla gelir getiren ekonomik coğrafya sıralamasında gerilerdedir. Sakız, 1622 yılına ait bir mali veride İstanbul bölgesi, Mora yarımadası ile Rumeli bölgesi, Anadolu ve Halep-Şam bölgesinden sonra, Midilli, İstanköy, Bozcaada, Kıbrıs, Taşözü ve Limni adaları ile bir arada sayıldığı Adalar bölgesinde yer almaktadır⁸.

Sakız Adasındaki Mukataa Gelirleri

Sakız adası muhassıllık mukataası belgelerde “muhassıllık-ı cezire-i Sakız resm-i damga-i akmişe ve emtiâ-i saire mukataası” bazen de “mukataa-i muhassıllık ve damga-i cezire-i Sakız” adı altında malikâne olarak başmuhasebe defterlerinde kayıtlı idi. Sakız'dan toplanan oşr-ü hinta ve şa'ir ve oşr-ü bagât ve bahçehâ-i fevâki de defter-i hakanî'de yine havass-ı hümayûna gelir olarak kaydedilmişti. Sakız muhassıllığına ait incelediğimiz belgelerin tamamında çeşitli konularda yapılan harcamalar bu mukataadan elde edilen gelirlerden yapılmıştı. 1153 yılında Sakız muhassıllığı vezir Ebubekir Paşa ve silahdar-ı hazret-i şehriyari Mustafa bey'in malikane olarak üzerine kayıtlı olup muhassıllığa bağlı mukataa gelirleri 3175627 akçe olarak gözükmekteydi⁹. Bu gelirler 1154 yılında tasarruf eden görevliler değişmeksizin 5991254 akçeye çıkacaktı¹⁰.

7 Aydın'daki muhassıllık uygulaması için bk. Bülent Çelik-Tanju Demir, *Osmanlı Devleti'nde Bir İdari-Mali Yeniden Yapılanma Uygulaması Örneği (XVII. ve XVIII. Yüzyıllar)*, Adnan Menderes Üniversitesi Yayınları No. 34, Aydın, 2010.

8 Mehmet İpçioğlu, *Bir Osmanlı Bütçesi Örneği:1622 Tarihli Ruznamçe Defteri (XVII. Yüzyıl Başlarında Osmanlı Kamu Ekonomisinin Tablîli Denemesi)*, T.C. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yeniçağ Tarihi Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara 1996, s. 105.

9 BOA., D.BŞM-SKM-00002-00008-001-001.

10 BOA., D.BŞM-SKM-00002-00026-001-001.

Osmanlı Devleti Sakız'ın idaresini ele aldıktan sonra adayı hemen karşısındaki Çeşmedeki mali işleyişe eklemiş görünmektedir. Çünkü Sakız ile ilgili pek çok belgede Çeşme ile ilgili bilgilere de rastladık. Örneğin Çeşme toprağında ziraat edenlerin öşür vergisini sekizde bir oranında ödediklerine dair bir bilgi ile tahrirden sonra dikilen (gars olunan) bağâtın öşrünün hass-ı hümayûn geliri olarak alınacağına ilişkin bilgilere Sakız ile ilgili belgelerde rastladık¹¹. Çeşme ahali vergilerinin tam olarak belirlenebilmesi ve kanuna uygun ölçüm yapılabilmesi için mîrîden damgalı, bakır bir kile, yüzey ölçen bir ip ve bir hacim ölçęi (habl-ı cerîb) talep etmekteydi¹². Belgede ayrıca Sığla livâsına bağlı Çeşme kariyesinin 6,5 hane avârız hanesi olduğuna dair 29 Muharrem 1166/6 Aralık 1752 ve Çeşme kasabasının Sakız muhassıllığı kavâ'idinden mîrî mukataa, Seferihisar Çeşme mukataasının ise Valide Sultan evkâfi mukataalarından olduğuna dair 22 Şevval 1166/22 Ağustos 1753 tarihli derkenarlar mevcuttur. Belgenin devamında Galata'daki merhum Valide Sultan, valide-i Hüdavendigâr-ı sabık merhum Sultan Ahmed Han evkâfi mukataalarından Seferihisar Çeşme ve tevabii mukataası gelirlerine Aydın muhassılı ve Sığla sancağı mütesellimi ve sair mirmirân, mirlivâ, alay beyi, zuemâ, erbâb-ı tımar, çeribaşı ve çeri sürücülerini, ümenâ, ummâl, nâzır ve iş erleri tarafından da müdahale olunduğuna dair bilgi bulunmaktadır.

Sakızla ilgili DBŞM_SKM kısaltmalı Sakız muhassıllığına ait 2 numaralı dosya içerisinde bulunan ilk kayıt Osmanlı Devleti'nde iltizâm usulünden malikâne usulüne geçişin nedenlerinin anlatıldığı 5 Şevval 1151/16 Ocak 1739 tarihli bir fermandır¹³. Oldukça zarar görmüş bu fermanın en üstünde kırmızı mürekkep ile padişahın tuğrası, sağ tarafında ise iki derkenar bulunmaktadır. Ferman; Şam, Haleb, Diyarbakır, Mardin, Adana, Malatya, Ayıntab, Tokat caniblerinde ve bazı mahallerde vali, muhassıl ve voyvodaların iltizamları dahilindeki bazı mîrî mukataaların *çoğunun ricâl-idevlet ve 'ayân-ı vilayetini eline geçtiğini, ancak bunların üzerlerinde mustakırr olmayıp* her bir mukataanın senede birkaç adama verildiği onların da re'âyâyı gözetmediklerinden bahsederek başlamaktadır. Zamanında re'âyânın tohum ve diğer la-

11 BOA., C.DH. 00066-03285-001.

12 BOA C.DH. 00066-03285-002. Habl, arazi ölçümünde kullanılan halat ölçüsüydü ve Batı Endülüs'te 21,616 metreydi. Walter Hinz, "İslâm'da Ölçü Sistemleri", *Marmara Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türklük Araştırmaları Dergisi*, çev. Acar Sevim, S. 5, İstanbul 1990, s. 77. Cerîb ise hacim ölçüsü olarak 29,5 litre veya 22,715 kg.lık (buğday) bir ağırlığa denktir. Hinz, agm., s. 46.

13 BOA., D.BŞM-SKM-00002-00003-001-001.

zım gelen ihtiyaçlarına yardım edilmediğinden murabahacılar faizle borç almak zorunda kaldıkları, her sene aldıkları bu borcun faizinin ödenmesine güçlerinin yetmediği, bu türden mîrî mukataaları deruhde edenlerin bunu bildikleri için, zapt edeceğim bir veya iki senedir diyerek re'âyânın elindeki tüm hasılatı almak istedikleri yine fermada verilen bir başka bilgidir. Kendilerine bu şekilde eziyet edilen re'âyânın perakende ve perişan oldukları, bu duruma düşmemeleri için de bunda sonra mîrî mukataaların iltizam usulüyle değil de malikâne olarak, kaydı-ı hayat şartı ile deruhde edileceği belirtilmektedir. Belgenin sağ tarafındaki derkenarlardan ikisi de Sakız muhassıllığına bağlı mukataanın nısf hissesine mutasarrıf olan silahdâr-ı hazret-i şehriyarî Mustafa'nın bu hissesini kendi hak ve rızasıyla, vezir-i azam kethüdası Şerif Halil Ağa'ya devrettiği ile ilgilidir. Sakız muhassıllığı ile ilgili 2 numaralı dosyada sonraki belgelerden muhassıllığa bağlı diğer yarım hissenin Ebubekir Paşa¹⁴'nın tasarrufunda olduğu anlaşılmaktadır. Malikâne ve hisseli olarak tasarruf edilen Sakız ceziresi muhassıllığı mukataâtından bazen ortaklaşa bazen de nısf hisse gelirlerinden çeşitli alanlara yapılan harcamalara ait veriler aşağıdaki tablolardadır.

1. Sakız Adasındaki Mukataa Gelirlerinden Yapılan Harcamalar

Osmanlı maliyesinde devletin harcama politikasının temeli bazı gelirlerin bazı giderlere daha o giderler oluşmadan tahsisi esasına dayanmaktadır¹⁵. Devlet kamu hizmetlerindeki finansman sorununu tahsis yoluyla, taşradaki bazı vergi gelirlerini resmi görevlilerine havale ederek, maaş karşılığı onlara bırakarak çözmüştür. Vezir, beylerbeyleri ve örfi üst düzey diğer görevlilere has, zaim ve subaşılara zeamet, sipahilere de tımar gelirleri tahsis edilerek onlardan başta askeri konular olmak üzere çeşitli görevler beklenilmiştir. Bunun dışında tersane, matbah-ı amire, ıstabl-ı amire gibi sarayla bağlantılı kurumların mühimmat ve malzeme harcamalarına ve çeşitli ihtiyaçlarına, kale muhafazasındaki müstahfızların alacak oldukları ücretleri için ayrılmış köy ve kazaların cizye, avarız ve mukataa gelirlerinden oluşan ocaklık tahsisi de diğer bir tahsis yöntemidir. Bunun dışında Osmanlı askeri yapısı içinde görevli kapıkulu bölükleri ile askeri zümreden sayılan ve hazineye maaş alanlara her üç ayda bir yapılan ödemeler yani mevâcibler de hazine gelirlerinden sağlanmaktadır. Önceden düzenli bir şekilde yapılan bu ödemeler, XVII. yüzyılda mali durumun bozulmasıyla düzensiz bir şekilde hazineye

14 BOA., D.BŞM-SKM-00002-000010-002-001 numaralı belgede Ebubekir Paşa'nın sabıkan derya kapudanı olduğu belirtilmektedir.

15 İpçioğlu, *agz*, s. 109.

giren gelirlerin durumuna göre yapılmaya başlanmıştır¹⁶. Sakız muhassıllık gelirlerinin harcandığı en büyük kalem askeri alanda, işte bu mevâcib ödemeleri için yapılan harcamalardır. Çeşitli kale ve garnizonlarda görevi yeniçerilerin mevâcib ödemeleri büyük bir yekûn tutmaktadır.

a. Askeri Harcamalar

İncelediğimiz belgeler içinde mukataa gelirlerinin en fazla harcandığı kalemi askeri konularda yapılan harcamalar oluşturmaktadır. Sakız ve diğer kalelerde görevli yeniçeri, topçu, cebecilere, İstanbul'daki sipâh ve silahdâr zümresine yapılan mevâcib, et ve hinta baha ödemeleri, yeniçerilere ayrıca giydikleri yağmurluklar için yapılan ödemeler, Akdeniz'de görevli bazı firkate kaptanlarına yapılan salyâne ödemeleri, görev yeri değişikliği nedeniyle yeni görev yerine gönderilen askeri personele gereken bazı levazım ile yolculuk için kiralanan geminin kaptanına ödene navlun ücretleri bu harcama kalemini oluşturmaktadır.

Sakız muhassıllığına bağlı mukataalardan ki burada en fazla Sakız damga mukataasının adı geçmektedir, elde edilen gelirler Sakız ve bazı adalarda ki kalelerde konuşlandırılan askeri personelin maaş ve diğer bazı ihtiyaçları için harcanmaktadır. Askeri personele yapılan bu ve buna benzer havalelerin Osmanlı Devleti'nin bölgedeki askeri stratejisi ile çok yakından ilişkisi bulunmaktadır.

Osmanlı Devleti'nde XVI. yüzyıl başlarında özellikle Memlûk Devleti'nin yıkılıp Suriye, Mısır ve Arap coğrafyasının Osmanlı topraklarına dâhil olmalarıyla, başkent İstanbul ile başta Mısır'ın en önemli limanı olan İskenderiye ve diğer eski Memlûk limanları arasındaki deniz seyrüseferinin güvenli hale getirilmesi konusunda, uzun soluklu ve bir politika çerçevesinde, bir dizi çalışma başlatılmıştır. İstanbul'da tüketilmek üzere İstanbul-İskenderiye arasında zahire taşıyan gemi trafiğinin devamlılığı bu dönemde Akdeniz'deki en büyük rakip olan Venedik'in geriletilmesine bağlıydı. Olcay Pullukçuoğlu Yapucu; "uluslararası ticaretin varlığının sürekliliği için deniz yollarının güvenli olması tüccarların gemilerinde değerli yükleriyle seyahat edebilmelerine bağlıdır" der¹⁷. Özellikle İstanbul'un iaşesi için bölgeden yerel ürünleri İs-

¹⁶ İpçioğlu, *agt.*, s. 111.

¹⁷ Olcay Pullukçuoğlu Yapucu, "Osmanlı Sahil Güvenliğinde Osmanlı Kaleleri", *Geçmişten Günümüze Türkiye'de Sahil Güvenlik* içinde, ed. İsmail H. Demircioğlu, Yücel Yiğit, Ahmet Özcan, Ebru Demircioğlu, Cengiz Ünver, G. Salih Karabacak, Pegem Akademi 1. Baskı Ankara 2020, s. 164.

tanbul'a taşıyan ya da askeri personeli nakleden bu seyrüseferde güvenlik çok önemlidir. Yine Pullukçuoğlu Yapucu'ya göre; İstanbul'a iaşe maddeleri taşıyan gemiler için Ege Denizi'nde seyahat etmek aslında oldukça tehlikeliydi. Ege'deki korsanların yolculara ve tüccar'a korku saldığı ve devlet otoritesini tehdit edebilecek kadar güçlendiği dönemler olmuştu. Devletin zahiresini veya vergisini taşıyan gemilere dahi korsanların saldırabildiği koşullarda önlem alınması zaruriydi¹⁸. Ege ve Doğu Akdeniz'in kıyılarının güvenliği bir dizi askeri yapının inşasını ve bakımını zorunlu kılıyordu.

1522 yılında Rodos, Oniki Ada ve Bodrum kalesinin Hospitalier şövalyelerinden alınması, 1538 Preveze ve 1571 İnebahtı deniz savaşları, 1565 Malta kuşatması, 1566 Sakız'ın Cenevizlilerden, 1571 Kıbrıs'ın Venediklilerden alınışı ve 1645-1669 yılları arasında Girit Adası için yapılan uzun Osmanlı Venedik savaşı hep bu coğrafyanın güvenliğini sağlamak adına yapılmış askeri mücadelelerdir. Özellikle Rodos'un alınmasıyla birlikte İstanbul'a Mısır'dan eskinin baharatı yerine artık şeker, pirinç, keten gibi ürünler akmaya başlamıştı¹⁹. 1528'e gelindiğinde Osmanlı Devleti'nin bütçe gelirlerinin üçte biri zengin Mısır ve Suriye eyaletlerinden geliyordu²⁰. Bu savaşların yanı sıra bazı Osmanlı devlet adamları kurdukları vakıflar ya da ihdas ettikleri mukataa gelirleriyle bu deniz yolu arasındaki bazı duraklara ticari-askeri yapılar inşa etmişler ve bu da bölge güvenliğine belli bir katkı sağlamaya yaramıştır²¹.

18 Pullukçuoğlu Yapucu, *age.*, s. 164.

19 Halil İnalçık, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi, Cilt 1 1300-1600*, çev. Halil Berktaş, Eren Yayıncılık, İstanbul 2000, s. 376.

20 Halil İnalçık, *Osmanlı İmparatorluğu Klâsik Çağ 1300-1600*. çev. Ruşen Sezer, YKY, İstanbul 2003, s. 134.

21 Sakız Adasını da içine alan Cigalazâde Sinan Paşa vakfı ile yine Sakız, Kuşadası, Kudüs, Şam ve İskenderiye gibi şehirleri içine alan Öküz Mehmed Paşa vakfı biri XVI. yüzyıl sonları- XVII. başlarında, diğeri de XVII. yüzyıl başlarında kurulmuş iki vakıftır. Bu vakıflar içinde askeri amaçlar için de kullanılabilir bedestenler de bulunmaktadır. Özellikle Kuşadası'ndaki bedesten bu özellikte bir yapı olup, XVIII. yüzyıl'da toplarla silahlandırılmış bir halde bulunmaktadır. Bk. Bülent Çelik, "XVIII. Yüzyıl'da Kuşadası Kalesi", *Geçmişten Geleceğe Kuşadası Sempozyumu II*, 4-9 Kasım 2009, Kuşadası 2010, s.157-162.

Hisse sahipleri/Mukataa	Havale Nedeni	Toplam Ödenen Meblağ (Akçe/Esedi Guruş)	Toplam Meblağın Ödendiği Görevli	Ödemeyi Yapan Görevli
Vezir Ebubekir Paşa ve Silahdâr-ı hazret-i şehriyârî Mustafa Bey/ Mukataa-i muhassillik ve damga-i cezire-i Sakız	1151-52 yılı Salih Bey veledi Lala Paşa salyanesi	6250 guruş (ma' tefavüt ²²)	Hacı Hasan. Kethüda-i salyane	-
Vezir Ebubekir Paşa ve Silahdâr-ı hazret-i şehriyârî Mustafa Bey/ Mukataa-i muhassillik ve damga-i cezire-i Sakız	1151-52 yılı Akdeniz fırkatecilerinden Sakızlı Kara Mehmed Kapudan salyanesi	2500 guruş (ma' tefavüt)	Kendisi	-
Vezir Ebubekir Paşa ve Silahdâr-ı hazret-i şehriyârî Mustafa Bey/ Mukataa-i muhassillik ve damga-i cezire-i Sakız	Zilhicce 1152/ Zilkade 1153 yılı Akdeniz fırkateci başbuğu Emeksiz Mehmed Kapudan salyanesi	5000 guruş	-	-
Vezir Ebubekir Paşa ve Silahdâr-ı hazret-i şehriyârî Mustafa Bey/ Mukataa-i muhassillik ve damga-i cezire-i Sakız	1152 yılı Antalya Kalesi muhafazasında görevli Es-seyyid Ahmed Kapudan salyanesi	2500 guruş (ma' tefavüt)	Kapudan Paşa tabii Mustafa Ağa	-

22 Buradaki tefavüt terimi hazineye giren gelirler ile masraf olarak çıkan giderler arasındaki farkı ifade etmektedir. Tefavüt gelirinin oluşması için hazineye bir gelirin altın para cinsinden giriş yapması, daha sonra aynı altının bir gider olarak hazineden çıkış yapması gerekmektedir. XVI. yüzyıl için bu tanım geçerliken XVII. yüzyılda her 1000 akçeye 14 akçe *mutad-ı kadim tefavüt-i miri* alınır kuralı getirilmiştir. Bu % 14'lük fark XVI. yüzyılın hazineye giriş çıkış yapan ve bundan kaynaklanan paranın değer kazanması tanımından farklıdır. Bk. Baki Tezcan, "Tefavüt", *Osmanlı Araştırmaları XXIV, The Journal Of Ottoman Studies*, XXIV, İstanbul 2004, s. 333, 336.

Vezir Ebubekir Paşa ve Silahdâr-ı hazret-i şehriyari Mustafa Bey/ Mukataa-i muhassıllık ve damga-i cezire-i Sakız	1150 yılı Hanya Kalesi muhafazasındaki 1368 nefer dergâh-ı muallâ yeniçerilerinin masar, recec, reşen ve lezez mevâcibleri	360000 akçe/3000 guruş	Yeniçeri çavuşlarından Hacı İbrahim Çavuş	Muhassıl Mustafa Ağa ibn El-Hac Ali Kapudan
Vezir Ebubekir Paşa ve Silahdâr-ı hazret-i şehriyari Mustafa Bey/ Mukataa-i muhassıllık ve damga-i cezire-i Sakız	1150 yılı İbrail Kalesi muhafazasındaki 1821 nefer dergâh-ı muallâ yeniçerilerinin masar, recec, reşen ve lezez mevâcibleri	Yevmi 14369 akçeden 526624 akçe/4388,5 guruş, 1 para, 1 akçe	Yeniçeri çavuşlarından Hacı İbrahim Çavuş	Muhassıl Mustafa Ağa ibn El-Hac Ali Kapudan
Vezir Ebubekir Paşa ve Silahdâr-ı hazret-i şehriyari Mustafa Bey/ Mukataa-i muhassıllık ve damga-i cezire-i Sakız	1150 yılı İbrail Kalesi muhafazasındaki 1821 nefer dergâh-ı muallâ yeniçerilerinin zarar-ı lahm ve zahireleri bahası	680980 akçe/5674 guruş	Yeniçeri çavuşlarından Hacı İbrahim Çavuş	Muhassıl Mustafa Ağa ibn El-Hac Ali Kapudan
Vezir Ebubekir Paşa ve Silahdâr-ı hazret-i şehriyari Mustafa Bey/ Mukataa-i muhassıllık ve damga-i cezire-i Sakız	1149 yılı Bozcaada Kalesi muhafazasındaki dergâh-ı muallâ yeniçerilerinin masar, recec, reşen ve lezez mevâcibleri	600000 akçe/5000 guruş	Yeniçeri çavuşlarından Hacı İbrahim Çavuş	Muhassıl Mustafa Ağa ibn El-Hac Ali Kapudan
Mukataa-i muhassıllık ve damga-i cezire-i Sakız	Akdeniz firkatecilerinden Kara Mehmed Kapudan'ın 1153 senesi salyanesi	833 guruş 13 para	Mehmed, tabi-i Mehmed Kapudan	-

Mukataa-i muhassıllık ve damga-i cezire-i Sakız	Koron Kalesi muhafazasındaki dergâh-ı alî topçularının 1152 senesi kereste ve hınta bahaları	130 guruş	Mehmed Çavuş, Topçu	-
Mukataa-i muhassıllık ve damga-i cezire-i Sakız	1153 yılı muhassıllık gelirlerine mahsuben Sakız Kalesi muhafazasındaki 637 nefer dergâh-ı muallâ yeniçerilerinin 1151-52 yılı zemistanî çukaları bahası	955,5 guruş ²³	Sakız Kalesi dergâh-ı muallâ yeniçerileri ağası vekili Mustafa Ağa bin Mehmed Ağa	Sakız muhassıllığı mukataatı mültezimi El-Hac Ahmed Ağa vekili Mustafa Efendi
Vezir Ebubekir Paşa ve Silahdâr-ı hazret-i şehriyârî Mustafa Bey/ Mukataa-i muhassıllık ve damga-i cezire-i Sakız	1155-56 yılı Akdeniz firkatecilerinden Sakızlı Kara Mehmed Kapudan salyanesi	300 guruş	Kendisi	Muhassıl El-Hac Mehmed Ağa
Vezir Ebubekir Paşa'nın nısf hissesi/Mukataa-i muhassıllık ve damga-i cezire-i Sakız ile Nefs-i niyabet-i Uşak	Sefer-i hümayûn masraflarına ianet olmak üzere dergâh-ı muallâ yeniçerilerinin 1151-52 yılı zemistanî çukaları bahası	5340 guruş	-	-

23 BOA., D.BŞM-SKM-00002-00027-001-002. 400 ve 555,5 guruş olmak üzere iki taksitte teslim edilmiştir.

Vezir Ebubekir Paşa ve Şerif Halil Efendi/ Mukataa-i muhassıllık-i cezire-i Sakız ve tevabihâ	1157-58 yılı Akdeniz fırkatecilerinden Cafer Kapudan salyanesi	700,5 guruş 10 para	Salih Bey tabi'-i Cafer Kapudan	-
Mukataa-i muhassıllık-i cezire-i Sakız	9 Rebiülahir 1159/1 Nisan 1746 tarihli ve Sakız Kalesi muhafazasında olup Şam-ı Şerif kalesi muhafazasına tayin olan 19. dergâh-ı muallâ yeniçerileri ortasının 200 neferi için, Sakız iskelesinden Sayda iskelesine varıncaya kadar gemide mekulâtları için her bir nefere yarımşar kantar peksimetin beher kantarı 3'er guruşa olmak üzere 100 kantar peksimet bahası.	300 guruş	Ser-turnacı El-Hac İbrahim Ağa vekili Mustafa Efendi İbn Halil	Es-seyyid Ahmed Ağa. Muhassıl

Mukataa-i muhassıllık-i cezire-i Sakız	9 Rebiülahir 1159/1 Nisan 1746 tarihli ve Sakız Kalesi muhafazasında olup Şam-ı Şerif kalesi muhafazasına tayin olan 19. dergâh-ı muallâ yeniçerileri ortasının 200 neferinin, Sakız iskelesinden Sayda iskelesine nakli için şehtiye kira bahası	820 guruş	Sakız'da ticaret için mütemekkin Efrenç müstemen taifesinden Bartolomi Kapudan	Es-seyyid Ahmed Ağa. Muhassıl
Vezir Ebubekir Paşa ve Şerif Halil Paşa/ Mukataa-i muhassıllık ve damga-i cezire-i Sakız	1158 yılı muhassıllık gelirlerine mahsuben Rusçuk iskelesinden Şumnu kazasına gönderilecek zahire bahası ile Erzurum canibindeki asker taifesi lazimesi nakliyatı için ödenen akçe.	374680 akçe (ma' tefavüt)	Mehmed Ağa. Çukadar-ı Halil Paşa	-
Vezir Ebubekir Paşa ve Şerif Halil Paşa/ Mukataa-i muhassıllık ve damga-i cezire-i Sakız	1156 yılı gelirin mahsuben Diyarbakır canibinde Demlili? ağalığındaki kapulu silahdarların reşen mevâcibleri	663536 akçe	Musa Çavuş	-

Vezir Ebubekir Paşa ve Şerif Halil Paşa/ Mukataa-i muhassıllık ve damga-i cezire-i Sakız	1156 yılı gelirine mahsuben Diyarbakır canibinde Boğaabad? ağalığındaki kapulu silahdarların reşen mevâcibleri	752243 akçe	-	-
Vezir Ebubekir Paşa ve Şerif Halil Paşa/ Mukataa-i muhassıllık ve damga-i cezire-i Sakız	1156 yılı gelirine mahsuben Diyarbakır canibinde Demlili? ağalığındaki kapulu silahdarların lezez mevacibleri	662678 akçe	-	-
Vezir Ebubekir Paşa ve Şerif Halil Paşa/ Mukataa-i muhassıllık ve damga-i cezire-i Sakız	1161 yılı gelirine mahsuben Numan Paşa hüddâmı ümerâ-yı derya'dan Baltazade'nin 1158 yılı salyanesi	722780 akçe	Mehmed	-
Halil Bey hissesi/ Mukataa-i muhassıllık-ı cezire-i Sakız	1162 yılı gelirine mahsuben Midilli Kalesi muhafazasındaki dergâh-ı âli topçularının hınta bahası	30 guruş	Mustafa Çavuş. Topçu	-

Halil Bey hissesi/ Mukataa-i muhassıllık-ı cezire-i Sakız	1162 yılı gelirine mahsuben Limni Kalesi muhafazasındaki dergâh-ı âli topçularının 1160 yılı masar, recec, reşen ve lezez mevâcibleri	566 guruş 16 para	Mustafa Çavuş. Topçu	-
Halil Bey hissesi/ Mukataa-i muhassıllık-ı cezire-i Sakız	1162 yılı gelirine mahsuben Sakız Kalesi muhafazasındaki 23 nefer dergâh-ı muallâ topçularının 1160 yılı hinta bahaları	34,5 guruş	Mustafa Çavuş. Topçu	El-Hac İsmail Ağa. Sakız muhassıl vekili
Halil Bey hissesi/ Mukataa-i muhassıllık-ı cezire-i Sakız	1162 yılı gelirine mahsuben İstanköy Kalesi muhafazasındaki 29 nefer dergâh-ı muallâ topçularının 1160 yılı hinta bahaları	43,5 guruş	Mustafa Çavuş. Topçu	El-Hac İsmail Ağa. Sakız muhassıl vekili
Halil Bey hissesi/ Mukataa-i muhassıllık-ı cezire-i Sakız	1162 yılı gelirine mahsuben Leryoz Kalesi muhafazasındaki 11 nefer dergâh-ı muallâ topçularının 1160 yılı hinta bahaları	16,5 guruş	Süleyman Çavuş. Topçu	El-Hac İsmail Ağa. Sakız muhassıl vekili

Halil Bey hissesi/ Mukataa-i muhassıllık-1 cezire-i Sakız	1162 yılı gelirin mahsuben yevmi 109 akçe ulufe ile Leryoz Kalesi muhafazasındaki 11 nefer dergâh-ı muallâ topçularının 1160 masar, recec, reşen ve lezez mevâcibleri akçeleri	241 guruş, 6 para	Süleyman Çavuş. Topçu	El-Hac İsmail Ağa. Sakız muhassıl vekili
Ebubekir Paşa hissesi/ Mukataa-i muhassıllık-1 cezire-i Sakız	1162 yılı gelirin mahsuben Akdeniz fırkateçileri kapudanlarından Sakızlı Kara Mehmed Kapudan'ın 1162 yılı salyanesi	340 guruş	Sakızlı Kara Mehmed Kapudan	El-Hac İsmail Ağa. Sakız muhassıl vekili
Halil Bey hissesi/ Mukataa-i muhassıllık-1 cezire-i Sakız	1163 yılı gelirin mahsuben Limni Kalesi muhafazasındaki 4 nefer dergâh-ı âli cebecilerinin 1161 yılı hinta bahaları	60 guruş (ma' tefavüt)	Hacı Hamdullah Çavuş. Cebeci	-
Halil Bey hissesi/ Mukataa-i muhassıllık-1 cezire-i Sakız	1163 yılı gelirin mahsuben İstanköy Kalesi muhafazasındaki dergâh-ı muallâ topçularının 1161 yılı hinta bahaları	42 guruş (ma' tefavüt)	Mustafa Çavuş. Topçu	-

Halil Bey hissesi/ Mukataa-i muhassillık-ı cezire-i Sakız	1163 yılı gelirine mahsuben 256 akçe yevmiyeli Limni Kalesi muhafazasındaki 20 nefer dergâh-ı muallâ topçularının 1160 yılı masar, recec, reşen ve lezez mevâcibleri	566 guruş	(boşluk)Çavuş. Topçu	El-Hac İsmail Ağa. Sakız muhassıl vekili
Halil Bey hissesi/ Mukataa-i muhassillık-ı cezire-i Sakız	1162 yılına mahsuben 192 akçe yevmiyeli 20 nefer Midilli Kalesi muhafazasındaki dergâh-ı âli topçularının 1160 yılı masar, recec, reşen ve lezez mevâcibleri	424,5 guruş 12 para	Süleyman Çavuş. Topçu	El-Hac İsmail Ağa. Sakız muhassıl vekili
Halil Bey hissesi/ Mukataa-i muhassillık-ı cezire-i Sakız	1162 yılına mahsuben 122 akçe yevmiyeli 11 nefer Saros körfezi Manastır Kalesi muhafazasındaki dergâh-ı âli topçularının 1160 yılı masar, recec, reşen ve lezez mevâcibleri	359,5 guruş	Süleyman Çavuş. Topçu	El-Hac İsmail Ağa. Sakız muhassıl vekili

Halil Bey hissesi/ Mukataa-i muhassıllık-1 cezire-i Sakız	1163 yılı gelirine mahsuben Muarız Körfezindeki Manastır Kalesi muhafazasındaki 11 nefer dergâh-ı muallâ topçularının 1160 yılı gûşt ve hinta bahaları	47,5 guruş 19 para	Süleyman Çavuş. Topçu	El-Hac İsmail Ağa. Sakız muhassıl vekili
Halil Bey hissesi/ Mukataa-i muhassıllık-1 cezire-i Sakız	1162 yılı gelirine mahsuben Midilli Kalesi muhafazasındaki 20 nefer dergâh-ı muallâ topçularının 1160 yılı hinta bahaları	30 guruş	Süleyman Çavuş. Topçu	El-Hac İsmail Ağa. Sakız muhassıl vekili
Halil Bey hissesi/ Mukataa-i muhassıllık-1 cezire-i Sakız	1162 yılı gelirine mahsuben Limni Kalesi muhafazasındaki 20 nefer dergâh-ı muallâ topçularının 1160 yılı hinta bahaları	30 guruş	Süleyman Çavuş. Topçu	El-Hac İsmail Ağa. Sakız muhassıl vekili
Halil Bey hissesi/ Mukataa-i muhassıllık-1 cezire-i Sakız	1162 yılı gelirine mahsuben Sakız Kalesi muhafazasındaki dergâh-ı muallâ yeniçerilerinin 1157 yılı masar, recec, reşen ve lezev mevâcibleri	1385,5 guruş	Es-seyyid Mehmed Emin Ağa ibn Mehmed Ağa vekili cezire-i Sakız'da yeniçeriyân efendisi İsmail Efendi	El-Hac İsmail Ağa. Sakız muhassıl vekili

<p>Vezir Ebubekir Paşa hissesi/ Mukataa-i muhassıllık-ı cezire-i Sakız</p>	<p>1162 yılı gelirine mahsuben Sakız Kalesi muhafazasındaki dergâh-ı muallâ yeniçerilerinin 1157 yılı masar, recec, reşen ve lezez mevâcibleri</p>	<p>780 guruş</p>	<p>Es-seyyid Mehmed Emin Ağa ibn Mehmed Ağa vekili cezire-i Sakız'da yeniçeriyân kâtibi İsmail Efendi</p>	<p>El-Hac İsmail Ağa. Sakız muhassıl vekili</p>
<p>Halil Bey hissesi/ Mukataa-i muhassıllık-ı cezire-i Sakız</p>	<p>1163 yılı gelirine mahsuben Limni Kalesi muhafazasındaki 40 nefer dergâh-ı muallâ cebecilerinin 1161 yılı masar, recec, reşen ve lezez mevâcibleri</p>	<p>1020,5 guruş 14 para</p>	<p>Halil Çavuş. Cebeciyan-ı dergâh-ı ali</p>	<p>Sakız muhassıl İbrahim Efendi</p>
<p>Halil Bey hissesi/ Mukataa-i muhassıllık-ı cezire-i Sakız</p>	<p>1163 yılı gelirine mahsuben Limni Kalesi muhafazasındaki 40 nefer dergâh-ı muallâ cebecilerinin 1161 yılı hinta bahaları</p>	<p>60 guruş</p>	<p>Halil Çavuş. Cebeciyan-ı dergâh-ı ali</p>	<p>Sakız muhassıl İbrahim Efendi</p>
<p>Halil Bey hissesi/ Mukataa-i muhassıllık-ı cezire-i Sakız</p>	<p>1163 yılı gelirine mahsuben Sakız Kalesi muhafazasındaki 23 nefer dergâh-ı muallâ topçularının 1161 yılı hinta bahaları</p>	<p>34,5 guruş</p>	<p>İbrahim Çavuş. Topçuyân-ı dergâh-ı ali</p>	<p>Sakız muhassıl İbrahim Efendi</p>

Halil Bey hissesi/ Mukataa-i muhassıllık-1 cezire-i Sakız	1163 yılı gelirin mahsuben Sakız Kalesi muhafazasındaki 23 nefer dergâh-ı muallâ topçularının 1161 yılı 1161 yılı masar, recec, reşen ve lezez mevâcibleri	508,5 guruş 15 para	İbrahim Çavuş. Topçuyân-1 dergâh-ı alî	Sakız muhassılı İbrahim Efendi
Ahmed Efendi hissesi/ Mukataa-i muhassıllık-1 cezire-i Sakız	1164 yılı gelirin mahsuben Limni Kalesi muhafazasındaki dergâh-ı muallâ cebecilerinin 1162 yılı masar, recec, reşen ve lezez mevâcibleri	804,5 guruş (ma' tefavüt)	-	-
Ahmed Efendi hissesi/ Mukataa-i muhassıllık-1 cezire-i Sakız	1164 yılı gelirin mahsuben Limni Kalesi muhafazasındaki dergâh-ı muallâ cebecilerinin 1162 yılı hinta bahası	55,5 guruş (ma' tefavüt)	-	-
Halil Bey hissesi/ Mukataa-i muhassıllık-1 cezire-i Sakız	1164 yılı gelirin mahsuben Limni Kalesi muhafazasındaki dergâh-ı muallâ cebecilerinin 1162 yılı masar, recec, reşen ve lezez mevâcibleri	804,5 guruş (ma' tefavüt)	-	-

(Boşluk) tahvilinden/ Mukataa-i muhassıllık-1 cezire-i Sakız	1163 yılı gelirin mahsuben Sakız Kalesi muhafazasındaki dergâh-ı muallâ yeniçerilerinin 1160 yılı zemistani çuka bedelleri	1545 guruş	Ser-turna İsmail Ağa. Cezire-i Sakız yeniçeriyân ağası	Sakız muhassılı İbrahim Efendi
(Boşluk) tahvilinden/ Mukataa-i muhassıllık-1 cezire-i Sakız ve Sakız damga mukataası	1163 yılı gelirin mahsuben Sakız Kalesi muhafazasındaki dergâh-ı muallâ yeniçerilerinin 1161 yılı masar, recec, reşen ve lezez mevâcibleri	6250 guruş	Ser-turna İsmail Ağa. Cezire-i Sakız yeniçeriyân ağası	Sakız muhassılı İbrahim Efendi
(Boşluk) tahvilinden/ Mukataa-i muhassıllık-1 cezire-i Sakız ve Sakız damga mukataası	1163 yılı gelirin mahsuben Muarız Körfezindeki Manastır Kalesi muhafazasındaki dergâh-ı muallâ topçularının 1161 yılı gûşt ve hinta bahaları	43 guruş, 19 para	İbrahim Çavuş	Sakız muhassılı İbrahim Efendi
(Boşluk) tahvilinden/ Mukataa-i muhassıllık-1 cezire-i Sakız ve Sakız damga mukataası	1163 yılı gelirin mahsuben Muarız Körfezindeki Manastır Kalesi muhafazasındaki 9 nefer dergâh-ı muallâ topçularının 1161 yılı masar, recec, reşen ve lezez mevâcibleri	300,5 guruş, 16 para	İbrahim Çavuş	Sakız muhassılı İbrahim Efendi

Halil Bey hissesi/ Mukataa-i muhassıllık-ı cezire-i Sakız ve Sakız damga mukataası	1163 yılı gelirine mahsuben Sakız Kalesi muhafazasındaki 1031 nefer dergâh-ı muallâ yeniçerilerinin 1161 yılı masar, recec, reşen ve lezez mevâcibleri	6250 guruş	Ser-turna İsmail Ağa. Cezire-i Sakız yeniçeriyân ağası	Sakız muhassılı İbrahim Efendi
(Boşluk) tahvilinden / Mukataa-i muhassıllık-ı cezire-i Sakız ve Sakız damga mukataası	1164 yılı gelirine mahsuben Sakız Kalesi muhafazasındaki 1034 nefer dergâh-ı muallâ yeniçerilerinin 1162 yılı masar, recec, reşen ve lezez mevâcibleri	10500 guruş	Ser-turna İsmail Ağa vekili cezire-i Sakız'da pir-i çavuşân İbrahim Ağa	Sakız muhassılı ve damga emini İbrahim Efendi
Halil Bey hissesi/ Mukataa-i muhassıllık-ı cezire-i Sakız mukataası	1164 yılı gelirine mahsuben İstanköy Kalesi muhafazasındaki 29 nefer dergâh-ı muallâ topçularının1162 yılı masar, recec, reşen ve lezez mevâcibleri	43,5 guruş	Topçular Çavuşu Süleyman Çavuş	Sakız muhassılı İbrahim Efendi
Hazine-i enderûn-ı hümâyûn kethüdası Halil Bey hissesi/Mukataât-ı muhassıllık-ı cezire-i Sakız ve tevabihâ	Sakız Kalesi muhafazasındaki dergâh-ı alî yeniçerilerinin 1164 yılı masar, recec, reşen ve lezez mevâcibleri	12500 guruş (ma' tefavüt)	-	-

Vezir Halil Paşa ve Ahmed Efendi hisseleri/ Mukataât-1 muhassillik-1 cezire-i Sakız	Sultaniye Kalesi muhafazasındaki dergâh-1 muallâ topçularının 1166 yılı hinta bahaları	39 guruş (ma' tefavüt)	-	-
Vezir Halil Paşa ve Ahmed Efendi hisseleri/ Mukataat-1 muhassillik-1 cezire-i Sakız	Sakız Kalesi muhafazasındaki dergâh-1 muallâ topçularının 1165 yılı hinta bahaları	39 guruş (ma' tefavüt)	-	-
Vezir Halil Paşa ve Ahmed Efendi hisseleri/ Mukataât-1 muhassillik-1 cezire-i Sakız	Sakız Kalesi muhafazasındaki dergâh-1 muallâ topçularının 1165 yılı masar, recec, reşen ve lezez mevâcibleri	542 guruş (ma' tefavüt)	-	-
Vezir Halil Paşa ve Ahmed Efendi hisseleri/ Mukataât-1 muhassillik-1 cezire-i Sakız	Bozcaada Kalesi muhafazasındaki dergâh-1 muallâ topçularının 1165 yılı hinta bahaları	34,5 guruş (ma' tefavüt)	-	-
Vezir Halil Paşa ve Ahmed Efendi hisseleri/ Mukataât-1 muhassillik-1 cezire-i Sakız	Manastır Kalesi muhafazasındaki dergâh-1 muallâ topçularının 1165 yılı zahire bahaları	45,5 guruş (ma' tefavüt)	-	-
Vezir Halil Paşa ve Ahmed Efendi hisseleri/ Mukataat-1 muhassillik-1 cezire-i Sakız	Limni Kalesi muhafazasındaki dergâh-1 muallâ topçularının 1165 yılı hinta bahaları	25,5 guruş (ma' tefavüt)	-	-

Vezir Halil Paşa ve Ahmed Efendi hisseleri/ Mukataât-1 muhassıllık-1 cezire-i Sakız	Muarız Körfezindeki Manastır Kalesi muhafazasındaki dergâh-ı muallâ topçularının 1165 yılı masar, recec, reşen ve lezez mevâcibleri	327 guruş (ma' tefavüt)	-	-
Vezir Halil Paşa ve Ahmed Efendi hisseleri/ Mukataât-1 muhassıllık-1 cezire-i Sakız	Limni Kalesi muhafazasındaki dergâh-ı muallâ topçularının 1165 yılı hinta bahaları	442,5 guruş (ma' tefavüt)	-	-
Vezir Halil Paşa ve Ahmed Efendi hisseleri/ Mukataât-1 muhassıllık-1 cezire-i Sakız	Bozcaada Kalesi muhafazasındaki dergâh-ı muallâ topçularının 1165 yılı masar, recec, reşen ve lezez mevâcibleri	601,5 guruş (ma' tefavüt)	-	-
Vezir Halil Paşa ve Ahmed Efendi hisseleri/ Mukataât-1 muhassıllık-1 cezire-i Sakız	Sultaniye Kalesi muhafazasındaki dergâh-ı muallâ topçularının 1166 yılı masar, recec, reşen ve lezez mevâcibleri	488,5 guruş (ma' tefavüt)	-	-
Vezir Halil Paşa ve Ahmed Efendi hisseleri/ Mukataât-1 muhassıllık-1 cezire-i Sakız	Tersane-i âmire mesarifât-ı mühimmât, icarât ve ihracâtı için Tersane emini El-Hac Ebubekir Efendi'ye 1167 gelirlerine mahsuben	4500 guruş	-	-

<p>Vezir Halil Paşa ve Ahmed Efendi hisseleri/ Mukataat-ı muhassillik-ı cezire-i Sakız</p>	<p>1167 yılı Sakız Kalesi muhafazasındaki dergâh-ı muallâ yeniçerilerinin masar, recc, reşen ve lezez mevâcibleri</p>	<p>11387 guruş (ma' tefavüt) Hisse başına 5693,5 guruş olarak</p>	<p>-</p>	<p>-</p>
<p>Vezir Halil Paşa ve Ahmed Efendi hisseleri/ Damga-i cezire-i Sakız</p>	<p>1166 yılı gelirlerine mahsuben Muarız Körfezindeki Manastır Kalesi muhafazasındaki dergâh-ı muallâ yeniçerilerinin masar, recc, reşen ve lezez mevâcibleri</p>	<p>327 guruş 17 para (ma' tefavüt)</p>	<p>-</p>	<p>-</p>
<p>Vezir Halil Paşa ve Ahmed Efendi hisseleri/ Mukataât-ı muhassillik-ı cezire-i Sakız</p>	<p>1166 yılı Sakız Kalesi muhafazasındaki dergâh-ı muallâ yeniçerilerinin zemistanî çuka bedelleri</p>	<p>1764 guruş (ma' tefavüt) Hisse başına 882 guruş olarak</p>	<p>-</p>	<p>-</p>
<p>Vezir Halil Paşa ve Ahmed Efendi hisseleri/ Mukataât-ı muhassillik-ı cezire-i Sakız</p>	<p>1167 yılı Sakız Kalesi muhafazasındaki dergâh-ı muallâ yeniçerilerinin zemistanî çuka bedelleri</p>	<p>1774,5 guruş (ma' tefavüt)</p>	<p>-</p>	<p>-</p>

Ahmed Efendi tahvilinden/ Sakız ceziresi muhassıllığı ve damgası mukataatı	1169 yılı gelirlerine mahsuben Bozcaada Kalesi muhafazasındaki 21 nefer dergâh-ı muallâ topçularının 1167 yılı masar, recec, reşen ve lezez mevâcibleri	258,5 guruş	-	-
Ahmed Efendi tahvilinden/ Sakız ceziresi muhassıllığı ve damgası mukataatı	1169 yılı gelirlerine mahsuben Bozcaada Kalesi muhafazasındaki 21 nefer dergâh-ı muallâ topçularının 1167 yılı hinta bahaları	15,5 guruş	-	-
Ahmed Efendi tahvilinden/ Sakız ceziresi muhassıllığı ve damgası mukataatı	1169 yılı gelirlerine mahsuben Muarız Körfezi Manastır Kalesi muhafazasındaki 10 nefer dergâh-ı muallâ topçularının 1167 yılı masar, recec, reşen ve lezez mevâcibleri	163,5 guruş	-	-

Ahmed Efendi tahvilinden/ Sakız ceziresi muhassillığı ve damgası mukataatı	1169 yılı gelirlerine mahsuben Muarız Körfezi Manastır Kalesi muhafazasındaki 10 nefer dergâh-ı muallâ topçularının 1167 yılı kûşt ve hinta bahaları	22,5 guruş	-	-
Ahmed Efendi tahvilinden/ Sakız ceziresi muhassillığı ve damgası mukataatı	1169 yılı gelirlerine mahsuben Seddülbahir Kalesi muhafazasındaki 19 nefer dergâh-ı muallâ topçularının 1167 yılı hinta bahaları	14 guruş, 10 para	-	-
Ahmed Efendi tahvilinden/ Sakız ceziresi muhassillığı ve damgası mukataatı	1169 yılı gelirlerine mahsuben Seddülbahir Kalesi muhafazasındaki 19 nefer dergâh-ı muallâ topçularının 1167 yılı masar, recec, reşen ve lezez mevâcibleri	204,5 guruş, 6 para	-	-
Vezir Halil Paşa ve Ahmed Efendi hisseleri/ Mukataât-ı muhassillik-ı cezire-i Sakız	1168 yılı Sakız Kalesi muhafazasındaki dergâh-ı muallâ topçularının masar, recec, reşen ve lezez mevâcibleri	561,5 guruş (ma tefavüt) Halil Paşa 280,5 guruş 10 para, Ahmed Efendi 281 guruş 9 para ödeyeceklerdi	-	-

Vezir Halil Paşa ve Ahmed Efendi hisseleri/ Mukataât-1 muhassıllık-1 cezire-i Sakız	1168 yılı Leryoz Kalesi muhafazasındaki dergâh-ı muallâ topçularının hinta bahaları	18 guruş (ma tefavüt) Halil Paşa ve Ahmed Efendi 9'ar guruş olarak ödeyeceklerdi	-	-
Vezir Halil Paşa ve Ahmed Efendi hisseleri/ Mukataât-1 muhassıllık-1 cezire-i Sakız	1168 yılı Muarız Körfezi Manastır Kalesi muhafazasındaki dergâh-ı muallâ topçularının küşt ve hinta bahaları	45,5 guruş 9 para (ma tefavüt) Halil Paşa 22,5 guruş 14 para, Ahmed Efendi 23 guruş 13 para olarak ödeyeceklerdi	-	-
Vezir Halil Paşa ve Ahmed Efendi hisseleri/ Mukataât-1 muhassıllık-1 cezire-i Sakız	1168 yılı Limni Kalesi muhafazasındaki dergâh-ı muallâ topçularının hinta bahaları	28,5 guruş (ma tefavüt) Halil Paşa ve Ahmed Efendi 14 guruş 10'ar para, olarak ödeyeceklerdi	-	-
Vezir Halil Paşa ve Ahmed Efendi hisseleri/ Mukataât-1 muhassıllık-1 cezire-i Sakız	1168 yılı Seddülbahir Kalesi muhafazasındaki dergâh-ı muallâ topçularının hinta bahaları	28,5 guruş (ma tefavüt) Halil Paşa ve Ahmed Efendi 14 guruş 10'ar para, olarak ödeyeceklerdi	-	-

b. Saray-ı Âmire İçin yapılan Harcamalar

Sakız mukataası gelirlerinden olmak üzere askeri harcamalar dışında yapılan harcamaların başında başkent İstanbul'daki saray ve bağlı bölümleri için yapılan imar ve inşaat işlerine yapılan havaleler gelmektedir. Burada karşımıza çıkan en önemli harcama kalemi bazı inşa işleri ve aylıklar dışında helvahâne için gereken bazı ürünlerin Sakız ve İstanköy gibi adalardan temini meselesiydi. Belgelerden anlaşıldığı kadarıyla İstanbul'daki helvahâne-i hassa Sakız ve İstanköy'den düzenli olarak reçel ve tatlı yapımında kullanmak amacıyla halis limon suyu, farklı limon türleri, ağaç kavunu, turunc ve diğer bazı levâzımı temin ediyordu. İdari olarak matbâh-ı âmireye bağlı olan

helvahânedede saray halkının tatlı-ekşi yiyecek içecekleri imal edilmekteydi²⁴. Yukarıda saydığımız bu ürünler için gerekli akçe muhassıl tarafından Sakız muhassıllığı mukataa gelirlerinden sağlanacak, helvahânededen gönderilen bir görevli muhassıldan aldığı bu mîrî akçe ile gerekli ürünleri bulunduğu yerlerden cem' ve tahsil edip, kağıt (kuvî) zarflara koyup, yarar sefinelere yükletip, deniz mevsiminde İstanbul'a irsal ve helvahâneye teslim ettirecekti Bu iş için görevlendirilen helvacılardan Mustafa Ağa adlı kişi, Sakız muhassıllığı gelirlerinden 97000 sağ akçeyi İzmir kebir gümrük emini Mustafa Ağa'dan tam ve eksiksiz olarak teslim almıştı²⁵.

Hisse sahipleri/ Mukataa	Havale Nedeni	Toplam Ödenen Meblağ (Akçe/Esedi Guruş)	Toplam Meblağın Ödendiği Görevli	Ödemeyi Yapan Görevli
Mukataa-i muhassıllık ve rûsûm-ı damga-i akmiş ve emtiâ-i saire	Saray-ı cedid-i amirede harem-i hümayunun 1153 yılı lazıme-i aylık ve mühimmât-ı saire bahası	239 guruş	Çukadar Mustafa Efendi. Emin-i şehriyarî	-
Mukataa-i muhassıllık ve damga-i cezire-i Sakız	Matbah-ı amire ve saraydaki bazı mevzilerin 1153 yılındaki tamiri için ser-mimarân-ı hassa El-Hac Mehmed Ağa'ya verilen meblağ	206200 akçe	Kethüda Mehmed Hilmi Efendi	-
Cezire-i Sakız mukataası	1155 yılı Sakız muhassıllığı gelirlerinden Helvahâneye gelmesi mu'tad olan 14000 vukiyye ²⁶ halis limon suyu, kavun-ı şecer, limon-ı mürğî, limon-ı frengî, turunç ve levazımât-ı saire bahası	97000 akçe	Hassa helvacılarından Mustafa Ağa	İzmir kebir gümrük emini Mustafa Ağa

24 Arif Bilgin, *Osmanlı Saray Mutfağı*, Kitabevi Yayınları-201, 1. Baskı, İstanbul Eylül 2004, s. 61.

25 BOA.,D.BŞM-SKM-00002-00031-001-001 ve BOA.,D.BŞM-SKM-00002-00031-001-002.

26 Vukiyye ya da okka 400 dirheme eşit 1.2822945 kg. ağırlığındaki Osmanlı ölçü birimi. İnalçık, *age.*, s. 253.

Halil Bey/ Mukataât-ı muhassıllık-i cezire-i Sakız	1161 yılına ait İstanbul'daki ahırlar için yapılan tamir masrafında kullanılan akçe	600000 akçe	El Hac Ahmed Ağa ve Ali Ağazade. Ser-mimarân-ı hassa.	-
Cezire-i Sakız mukataası	1165 yılı Sakız muhassıllığı gelirlerinden Helvahâneye gelmesi mu'tad olan 14000 vukiyye halis limon suyu, kavun-ı şecer, limon-ı mürgî, limon-ı frengî, turunç ve levazımât-ı saire bahası	97000 akçe	Hassa helvacılarından Pervizî Mustafa Ağa	İzmir kebir gümrük emini Ahmed Ağa

c. Muhassıllık Görevlileri İçin Yapılan Harcamalar

Sakız'daki muhassıllık idaresindeki görevlilere icra ettikleri görev karşılığında yapılan ödemeler aşağıdaki tabloda gösterilmiştir. Bu görevlilere bakıldığında bunların muhassıllığa gelir getiren mukataadaki üretimi denetleyecek olan perdahtçıbaşı ve ustabaşı gibi görevlilerle, mukataa gelirlerinde bir azalmaya engel olacak ve mukataa kayıtlarını düzenli bir şekilde tutacak kâtiplik görevindeki kişiler oldukları görülür. Bu görevlerin genelde babadan oğula geçtiği ve uzuz süre aynı kişiler tarafından icra edilen, ancak ölüm gibi olaylar sonrasında başka bir kişiye ki bu kişi genelde ölen kişinin oğludur, devredilen görevler olduğunu belirtelim.

Hisse sahipleri/ Mukataa	Havale Nedeni	Toplam Ödenen Meblağ (Akçe/Esedi Guruş)	Toplam Meblağın Ödendiği Görevli	Ödemeyi Yapan Görevli
Mukataa-i muhassıllık ve damga-i cezire-i Sakız.	Envâ'-i emtia' ve akmişenin perdahtçıbaşılığına getirilen Loki oğlu Cani'ye 1150 yılı için ödenen vazife ²⁷	15 gurus	Kendisi	Memiş Ağa. Muhassıl ve damga emini olan Mustafa Ağa bin El-Hac Ali Kapudan vekili

27 Yevmi 25 akçe vazife ile perdahtçıbaşılık görevinde bulunan Loki'nin ölmesiyle görevi kendi üstüne alan Hacı Mustafa adındaki kişi *müceddeden mengene ibdas etmiş, tüccar ta'ifesinin kadimi nizamlarına baaleltari ve mâl-ı rüsüm-ı damga'nın kesir ve noksanına badî olduğundan*

Sakız ceziresi mütenevviâ-i akmişe mukataası	Sakız'daki nessâc taifesinin ustabaşısı Pandelli zımminin mord olması üzerine Sakız muhassılı Hüseyin'in arzı ile 1140 yılında yerine atanan ve elindeki beratın 1146 yılında tecdid edildiği Fransisko zımminin 1150 yılı vazifesi	Yevmi 10 akçe'den toplam 30 guruş	Kendisi	Memiş Ağa. Muhassıl ve damga emini olan Mustafa Ağa bin El-Hac Ali Kapudan vekili
Mukataa-i muhassıllık ve damga-i cezire-i Sakız	Tedarik ettiği iki ayrı kalemden toplam 20 akçelik hazinemanda mukabelesinde Sakız ceziresi resm-i damga kâtibi olarak görevlendirilen Hüseyin'in 1150 yılına ait vazifesi	Yevmi 10 akçe	Kendisi	Memiş Ağa. Muhassıl ve damga emini olan Mustafa Ağa bin El-Hac Ali Kapudan vekili
Sakız ceziresinde müceddeden vaz olunan damga rüsumâtı	Damga resmi ödemedem emtia kaçırarak yabancı tüccarların engellenmesi için gemilerini kontrol ve taşıdıkları eşyanın cinsleriyle deftere kaydını rumi lisanla yapacak kâtip Memaki zımminin mord olmasıyla 1143 yılında yerine muhassıl Hasan arzıyla getirilen ve elindeki beratın 1145 yılındaki cülûs nedeniyle tecdid edildiği kebir oğlu Yakobi Farra'nın 1150 senesi vezayifi	Yevmi 10 akçeden toplam 30 guruş	Kendisi	Memiş Ağa. Muhassıl ve damga emini olan Mustafa Ağa bin El-Hac Ali Kapudan vekili

Vezir Ebubekir Paşa'nın sergülamı El-Hac Ahmed'in i'lâmı mucibince bu görevden alınmıştır. Belgede ayrıca Sakız'da işlenen hatayı ve akmişe-i mütenevvi'anın perdahtı için kadimden vaz' olunan yeterince mengenenin olduğu yeni mengene ihdas etmenin gerekmediği belirtilmektedir. Bu görev değişikliğinde adadaki mengene sahiplerinin etkileri olmalıdır. Loki oğlu Cani perdahtcibaşılık görevine 25 Rebiülahir 1147'de getirilmiştir. (BOA., D.BŞM-SKM-00002-00010-001-001.)

<p>Vezir Ebubekir Paşa ve Şerif Halil Paşa/Mukataa-i muhassıllık ve damga-i cezire-i Sakız</p>	<p>Sakız'daki resm-i damga mukataasındaki 2 katiple (birisi rumî lisan vakıf), nessâcân taifesi ustabaşısına ve perdahtçıbaşı olarak hizmet veren kişiye olmak üzere toplam 4 nefer görevliye 1159 yılında ödenen vazife</p>	<p>Günde 35 akçeden 354 günlük toplam 12390 akçe yevmiye</p>	<p>-</p>	<p>-</p>
<p>Mukataa-i damga-i cezire-i Sakız</p>	<p>Fevt olan ve yevmi 10 akçe vazife ile resm-i damga kâtibi olan Hüseyin'in yerine aynı miktar yevmiye ile görevlendirilmiş oğlu Mustafa'nın 1162 yılı gelirlerine mahsuben müstahak olduğu vazifesi bedeli</p>	<p>Yevmi 10 akçeden toplam 3600 akçe</p>	<p>Kendisi</p>	<p>El-Hac İsmail Ağa. Sakız muhassıl vekili</p>
<p>Mukataa-i damga-i cezire-i Sakız</p>	<p>Yevmi 10 akçe vazife ile resm-i damga'nın rumî lisan ile tezkire kâtibi olan Yakobi Farra'nın 1162 yılı gelirlerine mahsuben müstahak olduğu vazifesi bedeli</p>	<p>Yevmi 10 akçeden toplam 3600 akçe</p>	<p>Kendisi</p>	<p>El-Hac İsmail Ağa. Sakız damga mukataası emini</p>
<p>Mukataa-i damga-i cezire-i Sakız</p>	<p>Yevmi 10 akçe vazife ile nessâc taifesinin ustabaşısı Ferra Yakobi'nin halik olmasından sonra yerine 1154 yılında aynı miktar vazife ile getirilen oğlu Corci Veledi Yakobi'nin 1162 yılı gelirlerine mahsuben müstahak olduğu vazifesi</p>	<p>Yevmi 10 akçeden toplam 3600 akçe</p>	<p>Kendisi</p>	<p>El-Hac İsmail Ağa. Sakız mukataâtı emini</p>

Envâ-i emtia ve akmişe'nin damga mukataası	Kara hatâyî ve akmişe-i mütenevvia'nın perdahtçıbaşısı olarak görevlendirilen Cani veledi Loki'nin 1162 yılı için yevmi 5 akçe vazifesi. Cani veledi Loki bu göreve kendisine 1147 yılında verilen bir beratla getirilmişti	Yevmi 5 akçe'den toplam 1800 akçe	Kendisi	Mültezim İsmail Ağa
Envâ-i emtia ve akmişe'nin damga mukataası	Kara hatâyî ve akmişe-i mütenevvia'nın perdahtçıbaşısı olarak görevlendirilen Cani veledi Loki'nin 1164 yılı için yevmi 5 akçe vazifesi	Yevmi 5 akçe'den toplam 1800 akçe	Kendisi	Mültezim İsmail Ağa
Resm-i damga-i Sakız	1158 yılında damga mukataası katibi Hüseyinin fevt olması nedeniyle damga katibi olan Mustafa bin Hüseyin'in 1163 yılına mahsub yevmi 10 akçe vazifesi			Sakız muhassılı İbrahim Efendi

İncelediğimiz belgelerde muhasıslılığa gelir sağlayan en önemli payın adada işlenen çeşitli kumaşların ihracı sırasında alınan damga gelirleri olduğunu gördük. Osmanlı yönetimi sırasında önceden nesh edilen çeşitli kumaşların üretimi sonradan tekrar canlandırılmaya çalışılmış ve bu konuda çeşitli görevli atamaları yapılmıştır. Örneğin çok önemli bir görev olduğu anlaşılan kara hatâyî²⁸ ve çeşitli kumaşların perdahtçıbaşılığı görevi Loki adli bir zımmînin üzerindeyken onun ölmesi üzerine Hacı Mustafa adlı bir kimseye geçmişti. Hacı Mustafa perdahtçıbaşılık görevini bir yolla ele geçirdikten sonra eskiden beri adada kurulu menganelere yenilerini eklemeye başlamış

28 Hatâyî, 1. Hatay kumaşı. 2. süslemede (tezhip) açılmış lotüsü andıran bir çiçek motifi. 3. tezhipte, merkezini hatâyî denilen çiçek motifi işgal etmeye üzere birbirine geçmiş spiral dallardaki çiçek motiflerinden teşekkül eden süsleme tarzı. 4. güzel sanatlarda kullanılan ve Çin'de pirinçten yapılan bir kâğıt cinsi. Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Aydın Kitabevi, Ankara 1986, s. 404.

bu da eski mengenerin sahiplerinin şikâyetlerine yol açmıştı. Osmanlı idaresi adada bir yönetici güç olarak belirlediğinde bu mengeneri bir tekel olarak kabul etmiş olmalıdır. Başlangıçta neden kaldırıldığını bilmediğimiz Sakız'daki bu kumaş üretimi müceddeden ihdas edildiğinde ölen perdahtçıbaşı Lokinin yerini alan Hacı Mustafa'nın bu yeni usulleri adadaki tüccar taifesinin nizamlarına *haleltariye* ve mukataa gelirlerinde bir azalmaya yol açmıştı. Mukataayı ortaklaşa tasarruf eden Ebubekir Paşa ve başbakı kulu Ahmed'in ilamları gereğince perdahtçıbaşı Hacı Mustafa'nın yerine bu iş vakıf olan Cani Veledi Loki getirilmişti. Ölen zımmî perdahtçıbaşının oğlu olan bu kişi 1147/1734-35 yılındaki muhassıl El-hac Zekeriya'nın arzıyla atanmıştı²⁹.

2. Muhassıllığa Bağlı Mukataaları Tasarruf Eden Osmanlı Görevlileri

Muhassıllık uygulaması sırasında adanın mukataa gelirlerinin bir kısmı bazı görevlilere has geliri olarak bağlanmıştı. Örneğin 19 Rebiülevvel 1153 günü kendisine Girit eyaleti tevcih olunan Seddülbahir muhafızı Ahmed Paşa'ya Sakız Adası gelirlerinden gurre Cemaziyelevvel 1153 tarihinde başlamak ve ayda 250 guruş olmak üzere, yıllık 3000 guruş has geliri olarak haslar kalemine kaydedilmişti³⁰. Ancak incelediğimiz dönemle ilgili belgelerin büyük çoğunluğunda muhassıllığa bağlı mukataaları malikâne olarak işleten hissedarlar olarak sırasıyla Ebubekir Paşa ve Silahdâr-ı hazret-i şehriyarî Mustafa Bey, Ebubekir Paşa ve hazine-i enderûn-ı hümayûn kethüdası Şerif Halil Bey³¹, Şerif Halil Paşa ve Ahmed Efendi adlı görevlileri görürüz. 1151ve 1152 yıllarına ait bir muhasebe icmal kaydında muhassıllığın mukataât-ı muhassıllık-ı cezire-i Sakız ve mukataa-i rüsûm-ı damga-i akmişe ve emtiâ-i saire kalemleri gelirlerinden toplam 6351254 akçelik bir geliri olduğu görülmektedir. Bu toplamın 3175627 akçelik kısmı 1151 yılına, 2815627 akçelik kısmı da 1152 yılına aittir³². Bu tarihte muhassıllığa malikâne olarak tasarruf edenler Vezir Ebubekir Paşa ile silahdâr-ı hazret-i şehriyarî Mustafa Bey'dir.

29 BOA., D.BŞM-SKM-00002-00083-001-001 ve D.BŞM-SKM-00002-00083-001-002.

30 BOA., D.BŞM-SKM-00002-00009-001-002.

31 Şerif Halil Bey 23 Ramazan 1159/9 Ekim 1746 tarihli bir belgede kapudan-ı sabık Şerif Halil Paşa olarak geçmektedir. Bu tarihte diğer ortağı yine vezir Ebubekir Paşa'dır. BOA., D.BŞM-SKM-00002-00049-001-001.

32 BOA., D.BŞM-SKM-00002-00026-001-001'deki bu muhasebe icmal kaydında Seddülbahir muhafızı Ahmed Paşa ve sadr-ı sabık Yeğen Mehmed Paşa'ya ayrılan 360000 akçelik has geliri ki yıllık 3000 guruş yapmaktadır, 1152 yılına ait 3175627 akçelik muhassıl gelirden düşülerek 2815627 akçe olarak kaydedilmiştir.

1159 yılına ait başka bir muhasebe icmal kaydında ise muhassıllığı tasarruf edenler olarak vezir Ebubekir Paşa ve vezir Şerif Halil Paşayı görürüz. Tek bir yıla ait bu kayıta muhassıllığın toplam 3193627 akçelik bir gelire sahip olduğu görülmektedir. Bu gelirden herhangi bir has tahsisi yapılmamıştır. Bu gelirin tamamı askeri alanda yapılan harcamalar olmak üzere 5 ayrı ödeme kalemine ve mukataada görevli olan dört kişiye ödenen vazifeye harcanmıştır. 1161 yılında mukataaya tasarruf edenler Ebubekir Paşa ve hazine-i enderûn-ı hümâyûn kethüdası Halil Bey olarak kaydedilmiştir. Bu iki ortak hazineye bu yıl için muaccelle bedeli olarak 5000 guruş ödemişlerdir³³. Yine bu yıl içinde üç ayrı ödeme Hacdur? adında zımmî bir sarrafa yapılmıştır³⁴. 2475'er guruşluk bu ödemeler muhtemelen mukataayı tasarruf edebilmek için alınan borcun karşılığı olan ödemelerdir. 22 Ramazan 1145/8 Mart 1733 tarihinde 28900 guruş ile Ebubekir Paşa üzerinde görülen Sakız muhassıllığı mukataası nısf hissesi Ebubekir Paşa fevt olduğundan, Ebubekir Paşa'nın hissesi için 25 Zilkade 1162/6 Kasım 1749 yılında yapılan müzayededeki fiyat artışı 5000 guruş ile açılmış son olarak 30000 guruş teklif ile sonuçlanmıştı³⁵.

Halen Ebubekir Paşa ve Halil Bey üzerinde görülen ve 1162 yılına ait gelir ve giderleri gösteren başka bir muhasebe icmal kaydında ise muhassıllık gelirlerinin 3193627 akçe ile aynı olduğu ancak yapılan harcama kalemlerinin arttığı görülür. Pek çoğu yine askeri nitelikte olan toplam yirmi sekiz ayrı kalemdeki bu harcamalar başta Sakız Kalesi olmak üzere, Midilli, Limni, Manastır, Leryoz, İstanköy ve Seddülbahir gibi kalelerde görevli sipah, silahdar, yeniçeri ve topçuların mevâcib ve hınta bahalarına, Akdeniz firkate kaptanlarının salyanelerine ve Mandor adındaki zımmî sarrafa yapılmıştır³⁶.

Sonuç

Ege denizinde, bulunduğu coğrafi mevki olarak Batı Anadolu kıyılarına çok yakın bir konumda bulunan Sakız Adası'ndaki Osmanlı idaresi adada bulunan eski dokuma sektörünü canlandırarak, bu sektördeki ticareti arttırmış, bundan elde ettiği gelirlerle de özellikle Ege Denizindeki bazı kaleleri ve buralardaki askeri personelin çeşitli ihtiyaçlarını gidermiştir. Adanın ida-

33 BOA., D.BŞM-SKM-00002-00053-001-001.

34 BOA., D.BŞM-SKM-00002-00059-001-001, BOA., D.BŞM-SKM-00002-00060-001-001, BOA., D.BŞM-SKM-00002-00061-001-001.

35 BOA., D.BŞM-SKM-00002-00077-001-001 ve BOA., D.BŞM-SKM-00002-00077-001-002.

36 BOA., D.BŞM-SKM-00002-00084-001-001.

resinde görevli muhassıl aynı zamanda en önemli üretim ve gelir kaynağı olan Sakız mukataasının başındaki kişidir. Yine konumu nedeniyle yabancı ülkelerin ticaret gemileri ve personeliyle ilgili sorunlarda ya da bunlardan bağımsız olarak genel ada güvenliği ile ilgili problemlerde doğrudan doğruya muhassıl görev almaktaydı.

Ege'deki güvenlik açısından da adanın çok önemli bir rolü bulunmaktadır. Ege Denizi'nde ticaret gemilerinin ve yolcuların güvenli bir biçimde sey-rüseferi için Sakız'da Osmanlılar tarafından önemli bir askeri garnizon tesis edilmiştir. Muhassılın diğer askeri görevliler ile birlikte, güvenlikle ilgili görevleri yerine getirdiği bilinmektedir. Sakız'daki askeri yığının yanı sıra Midilli, İstanköy, Limni, Leryoz, Manastır, Sultaniye, Bozcaada gibi coğraf-yalardaki kalelerde orta ve kuzey Ege Denizinin güvenliğin sağlamaya yö-nelik askeri faaliyetlerin parasal açıdan desteklenmesinde Sakız Adasındaki üretimin vergilendirilmesinden elde edilen gelirlerin de payı bulunmaktadır. Görünüşe göre Osmanlı Devleti XVI. ve XVII. yüzyıllarda Ege'de bir taraf-tan yeni ada fetihleri gerçekleştirmiş, bir taraftan da ele geçirmiş olduğu bu adalarda önemli askeri garnizonlar kurmuştu. Bu iki askeri faaliyet, birbirine paralel ve birbirini tamamlayıcı bir şekilde cereyan etmişti. Bu garnizonların yerleştirilmeleri ve çeşitli ihtiyaçlarının karşılanmaları Sakız gibi bazı adalar-daki öteden beri var olan ticari faaliyetlerin canlandırılması ve bu yolla elde edilen vergilerin bu işe hasr edilmesi yoluyla gerçekleşmişti.

Kaynaklar

Arşiv Belgeleri

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA.) Bâb-1 Defteri Başmuhasebe Kalemi, Sakız Muhassıllığına Ait 2 Numaralı Dosya İçindeki Belgeler (D_BŞM_SKM_00002).

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA.) Cevdet Dahiliye (C.DH.) 00066-03285-001, 00066-03285-002.

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA.) Mühimme Defteri 6.

Araştırma ve İnceleme Eserler

Bilgin, Arif, *Osmanlı Saray Mutfağı*, Kitabevi Yayınları-201, 1. Baskı, İstanbul Eylül 2004.

Çelik, Bülent-Tanju Demir, *Osmanlı Devleti'nde Bir İdari-Mali Yeniden Yapılanma Uygulaması Örneği (XVII. ve XVIII. Yüzyıllar)*, Adnan Menderes Üniversitesi Yayınları No.34, Aydın 2010.

Çelik, Bülent, "XVIII. Yüzyıl'da Kuşadası Kalesi", *Geçmişten Geleceğe Kuşadası II Sempozyumu*, 4-9 Kasım 2009, Kuşadası 2010, s.157-162.

Çelik, Gülfettin, "Osmanlı Devletinde Merkezî Hazinesinin Maliye Büroları", *Osmanlı Maliyesi Kurumlar ve Bütçeler 1*, haz. Mehmet Genç-Erol Özvar, Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi, İstanbul 2006, s. 115-147.

Dal, Dilara, *XVIII. Yüzyılda Sakız Adası*, T.C. Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Aydın 2008.

Devellioğlu, Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Aydın Kitabevi, Ankara 1986.

Hinz, Walter, "İslâm'da Ölçü Sistemleri", çev. Acar Sevim, *Marmara Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türklük Araştırmaları Dergisi*, S. 5, 1989, İstanbul 1990, s.7-82.

İnalcık, Halil, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi, Cilt 1 1300-1600.*, çev. Halil Berktaş, Eren Yayıncılık İstanbul 2000.

İnalcık, Halil, *Osmanlı İmparatorluğu Klâsik Çağ 1300-1600.*, çev. Ruşen Sezer, YKY, İstanbul 2003.

İpçioğlu, Mehmet, *Bir Osmanlı Bütçesi Örneği:1622 Tarihli Ruznamçe Defteri (XVII. Yüzyıl Başlarında Osmanlı Kamu Ekonomisinin Tablili Denemesi)*, T.C. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yeniçağ Tarihi Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara 1996.

Keskin, Filiz Yaşar, *Bir Osmanlı Adasında Toplum ve Ekonomi (XVI Yüzyıldan XVIII. Yüzyıla Sakız)*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara 2013.

Kütükoğlu, Mübahat S., *Osmanlı Belgelerinin Dili (Diplomatik)*, Kubbealtı Neşriyat, İstanbul 1988.

Pullukçuoğlu Yapucu, Olcay, “Osmanlı Sahil Güvenliğinde Osmanlı Kaleleri”, *Geçmişten Günümüze Türkiye’de Sahil Güvenlik*, ed. İsmail H. Demircioğlu, Yücel Yiğit, Ahmet Özcan, Ebru Demircioğlu, Cengiz Ünver, G. Salih Karabacak, Pegem Akademi, 1. Baskı, Ankara 2020, s. 153-174.

Tezcan, Baki, “Tefâvüt”, *Osmanlı Araştırmaları XXIV, The Journal Of Ottoman Studies*, XXIV, İstanbul 2004, s. 333-344.

